

После Грчке, у којој су грађане довели до очајања, спекуланти су себи одабрали нову озбиљнију европску жртву – Шпанију, а припремају се на још већи „залогај“ – Италију. Ових дана (3.7.2012) могли смо да прочитамо агенцијску вест да инспектори „тројке“ кредитора (Европске уније, Европске централне банке и ММФ) данас стижу у Атину да би проверили да ли се Грчка придржава строгих мера штедње које су јој наметнуте. Портпарол владе у Атини Симос Кедикоглу изјавио је да је програм штедње контрапродуктиван, те да ће грчка влада инспекторима кредитора представити "алармантне податке" о рецесији и незапослености. Данас смо такође могли да прочитамо да је италијански премијер Марио Монти изјавио, пре састанка са немачком канцеларком Ангелом Меркел, да је за Италију важно да јој буду омогућене позајмице по нижим каматним стопама, али је и нагласио да Рим не тражи финансијску помоћ за спасавање.

Подсетимо се да су из Шпаније у последњих годину дана такође стизале вести да јој неће бити потребна финансијска помоћ за спасавање, да би пре месец дана Шпанија постала четврта земља ЕУ (после Грчке, Ирске и Португала) која је затражила финансијску помоћ и муњевито од својих европских партнера добила начелну сагласност за 100 милијарди евра како би спасила своје банке. И поред обећане помоћи премијер Шпаније М. Рахој је изјавио да ће ова земља остати заглављена у дугој рецесији и наредне три године, те да ће још више Шпанаца изгубити посао, а већ је сваки четврти радно способан становник незапослен, а међу младима незапосленост износи чак 52%. Подсећам да је непосредно пред глобалну кризу, у 2007. години, незапосленост у Шпанији износила 9%.

Увођењем заједничке валуте – евра каматне стопе у еврозони су се знатно уједначиле, односно у земљама које су пре тога имале слабије националне валуте (Португалија, Грчка, Шпанија, Ирска) осетно су смањене и у њима долази до брзог раста задуживања, пре свега, приватног сектора. Банке се задужују у иностранству и домаћој привреди и становништву одобравају масовно кредите. Конкретно у Шпанији долази до правог бума у станоградњи и у деценији пред кризу цене некретнина су удвостручене, а у неким областима и утростручене. Овакав тренд није могао бити дугорочно одржив и са избијањем глобалне кризе дошло је до драстичног пада цена некретнина и банке су све теже могле да поврате средства одобрена за стамбене кредите.

Приватни банкарски сектор Шпаније нашао се у великој кризи па пошто се (у складу са, још увек, владајућом мантром – коју заступа и премијер М. Рахој) банкротство банака не

Пише: Јован Б. Душанић
субота, 07 јул 2012 12:50

сме дозволити ни по коју цену, држава је уложила огромна средства за њихово спасавање (само за спасавање четврте по величини банке у земљи – *Банкиа* држава је уложила прво 4,5, а затим још 19 милијарди евра). Преузимајући на себе губитке приватног (банкарског) сектора држава повећава своју задуженост и то под све неповољнијим условима. Сада доходност по дугорочним државним обвезницама Шпаније достиже 6,5% (у исто време она на сличне обвезнице Немачке износи 1,3%).

Спасавајући посрнуле приватне банке и плаћајући огромне камате по државним обвезницама Шпанија значајно повећава јавни дуг. Поред тога, држава је морала у условима глобалне кризе у земљи да подстиче укупну тражњу преко повећања стимулирајућих расхода и смањења пореза. Помоћ је пружана и великом броју људи који су остали без посла, а све то је довело до пораста дефицита државног буџета. Сада сви говоре о неодговорности државе која има велики јавни дуг и дефицит државног буџета. Међутим, управо се шпанска држава у периоду који је претходио глобалној кризи веома рационално понашала – није имала дефицит државног буџета и имала је релативно низак јавни дуг. Према званичним статистичким подацима ЕУ, Шпаније је у периоду 2000-2007. година (у просеку) имала суфицит државног буџета од 0,3% (у истом периоду Немачка је имала дефицит од 2,2%). У 2007. години, односно години пред избијање глобалне кризе, према подацима ММФ-а, висина јавног дуга у односу на БДП у Шпанији је износила 36,1, а у Немачкој 65 одсто.

Случај Шпаније је одлична илустрација како се приватна банкарска криза трансформише у државну дужничку кризу. Када су губици приватног сектора, добрим делом, пребачени на плећа државе и проблем се преместио са приватних на државне дугове, ми поново слушамо познате неолибералне мантре: проблем је увек и једино у држави и јавној потрошњи, а никада у приватном сектору и приватној потрошњи. Због тога, потрошњу приватног сектора не треба контролисати и ограничавати, јер се приватни сектор увек

Пише: Јован Б. Душанић
субота, 07 јул 2012 12:50

рационално понаша – разумно се задужује, инвестира и троши, а контрола јавне (државна) потрошње, односно јавног дуга претпоставка је успешне економске политике која земљу штити од кризе.

Тако јавни сектор постаје кривац за неодговорност приватног сектора и проблем се покушава решити смањивањем јавних расхода што кризу само продубљује, а огромну масу људи доводи на ивицу беде. Богати и моћни изградили су систем где је ризик учињен заједничким, а профит само њиховим, где се остварују огромни приватни добици по основу јавног губитка, то јест добит се приватизује од стране уског круга моћних и богатих, а губици се социјализују – пребацују на масе слабих и сиромашних.

Шпанија ће од Европе добити 100 милијарди евра како би спасао своје банке али ће шпанска влада, која је гарант споразума, сносити сву одговорност за одобрена средства. Пошто ће помоћ бити исплаћивана у фазама Брисел има механизме принуде да се преузете реформе наставе, а оне подразумевају повећање ПДВ-а, реформу пензијског система, смањење издвајања за здравство и образовање, реформа радног законодавства (а што преведено на разумљив језик значи, даље осиромашење грађана, смањење пензија, скупље лечење и школовање, смањење радних права) и слично. Све ово је у складу са неолибералном идеологијом која инсистира на смањењу јавног сектора, те што већој приватизацији и здравства, образовања, социјалне заштите, комуналних служби...

Мада свака озбиљнија анализа (па и пример Шпаније) показује да је погоршање јавних финансија симптом, а не узрок кризе ми стално слушамо једну те исту мантру: државе које се налазе у кризи морају да смање дефицит државног буџета, смање јавни дуг и спроведу структурне реформе. У исто време видимо да земље које се придржавају ових

Пише: Јован Б. Душанић
субота, 07 јул 2012 12:50

препорука своје грађане излажу огромним одрицањима и страдањима, а криза се само продубљује – даљи раст незапослености, пад стандарда, привредна стагнација, све већа задуженост итд.

Оно што посебно забрињава јесте да се највреднији ресурс друштва – људски капитал – тако олако разбацује и уништава. Жртвују се цела поколења због похлепе релативно уског слоја богатих и моћних. Данас више од половине младих Шпанаца (од којих многи са факултетским образовањем) је незапослено. Због армије незапослених, и они који имају среће да нађу посао у страху су да лако могу да га изгубе, а за њега од послодаваца добијају мизерне плате. Већи део младих је незапослен, а они су у узрасту који је најкреативнији, када знања стечена школовањем треба да реализују у пракси, када треба да се добијају одличне радне навике, самопотврђују се и добијају самопоуздање.

Ако се и даље буде истрајавало на овакој финансијској „помоћи“ може се очекивати да буду уништаване једна за другом државе Европске уније и да ред дође и на последну – Немачку која је управо главни заговорник програма оштрих мера штедње. Како је то рекао и професор М. Менцингер (у интервију за *Глас Српске*) криза је стварана скоро четири деценије, колико траје прерасподела БДП-а у корист капитала, а на штету рада и пребацивање производње у земље са ниским надницама. Штедња која је била већа од инвестиција користила се за приватизације и шпекулације. Потражња је због тога све више одржавана кредитима, те новим финансијским „производима“ Амерички токсични папири само су иницирали почетак краја неодрживог развоја, а још увек се не види разлог за оптимизам, јер нема промена у светском економском поретку.

Ипак, дуготрајност кризе и социјалне тензије које постају драматичне у све већем броју земаља (не само сиромашних него и оних које су деценијама знале само за просперитет) могу убрзо да доведу до изнуђених решења. Питање је само времена када грађани многих земаља више неће бити спремни да стежу каише и живе све лошије, у условима вишегодишње привредне стагнације и раста незапослености и када се задуженост њихових држава упркос великим одрицањима (и поред „великодушне помоћи“ кредитора) све више повећава.